

TOPLUMSAL DENETİM YA DA BİYO-İKTİDAR ŞEKİLLERİ: COVID-19 HASTALIĞININ SOSYOLOJİK DEĞERLENDİRMESİ

Forms of Social Control or Bio-Power: Sociological Evaluation of the
Covid-19 Disease

Nevruz BAL

Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Doktora Öğrencisi
nevruzz.bal@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8131-6020

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Gönderim Tarihi

26/03/2022

Makale Kabul Tarihi

05/05/2022

Öz

Modern zamanda anlam ve iletişim ağının merkezi konumunda bulunan beden; toplumsallığın dokusu hakkında bize bilgi vermektedir. Bedensel okumalar üzerinden edinilen bilgiler bir toplumun kültürü, dini ve sosyo-ekonomik durumları ya da bireylerin gündelik hayatlarını yansıtmaktadır. Bedenin modern zamanla birlikte görünürlüğünün artması ve anlamının yeniden inşa edilmesinden dolayı toplumsal bedenin sınırı yer değişimine uğramıştır. Artık beden temsil ve imajlar aracılığıyla yer değiştirmiş olduğu için günümüzde; bedenin yeniden yer edindiği söylenebilir. Bu yer edinmede, sistemsel mekanizma beden aracılığıyla kendi normlarını topluma uygulamasının yanında hastalık-ölüm üzerinden bedenin sınırını yeniden inşa etmektedir. Bedenin yeniden düzenlenmesi hastalık-tedavi türünü; “beden, panik ve denetim” üçlüsü kapsamında yapılmaktadır. Bu yüzden bu çalışmada; günümüzde hastalığın güncel versiyonu olan korona virüsünün; hasta bedenler üzerinde kurduğu denetimi “iktidar, tıp ve toplum” denkleminde ele alınmaktadır. Aynı zamanda modern bedenin ölümle kurduğu bağlantıyı ve korona virüsünün, denetim araçlarıyla modern bedenin sınırının yeniden inşasının sosyolojik analizi yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Toplumsal Beden, Denetim, Biyo-İktidar

Abstract

The body, which is the center of meaning and communication network in modern times; It gives us information about the texture of sociality. The information obtained through bodily readings reflects the culture, religion and socio-economic conditions of a society or the daily lives of individuals. Due to the increase in the visibility of the body and the reconstruction of its meaning in modern times, the border of the social body has changed. Today, since the body has been replaced by representation and images; It can be said that the body has regained its place. In this place, the systemic mechanism reconstructs the border of the body through illness-death, as well as applying its own norms to the society through the body. Reorganization of the body type of disease-treatment; It is carried out within the scope of the “body, panic and control” trio. Therefore, in this study; Corona virus, which is the current version of the disease today; his control over sick bodies is discussed in the equation of “power, medicine and society”. At the same time, sociological analysis of the connection of the modern body with death and the reconstruction of the corona virus and the border of the modern body with control tools are made

Keywords: Covid-19, Social Body, Control, Bio-Power.

Giriş

Gündelik hayatımızın ayrılmaz bir parçasını oluşturan hastalık ve ölüm, insanlığın her daim ilgilendiği konulardan biri olmasından dolayı geçmişten günümüze kadar insanlar; ölüm ve hastalığı tanımlama çabası içinde olmuştur. Hastalık ve ölümü sorgulama ihtiyacı bireylerin hayatlarını anlamlandırmasında önemli bir yere sahiptir. Birey, yaşadığı toplumun yapısına göre hastalığı ve ölümü manevi değerler etrafında şekillendirmektedir. Bu yüzden ölümün anlamı, bireyler için çeşitli bağlantılar barındırmakla birlikte toplumsal anlamı da çeşitlilik göstermektedir. Bazı toplumlara göre ölüm; tamamen bir yok oluşu temsil ederken bazı toplumların bakış açısına göre de sonsuz bir yaşamın başlangıcını ifade etmektedir. Ölüm üzerine düşünülen bu perspektifler sonucunda birey için ölüm hem sevinç hem de kaygı duyulan karmaşık bir yapıyı temsil etmektedir. Hastalık ve ölümün bu karmaşık yapısı modern yaşamın koşullarına göre şekillenen hastalıkların biçimlerinde değişim göstermektedir. Bu değişimin en güncel hali Covid-19 pandemisidir.

Hastalık ve ölüm olgusunun değişmesinin temelini oluşturan modern toplumlar; söz konusu olan hastalık durumlarını küresel ölçekte hareket eden kapitalist kuşatmalar aracılığıyla meydana gelmektedir. Bu düşünce doğrultusunda, hastalık-tedavi örnekleminde hareketle bedenin, hastalık ve ölüm durumuna verdiği tepkiler üzerine tartışmalar yürütülmektedir. Hastalık ve ölümün kültürel sınırını çizen iktidar, bedenleri bir hastalık türü olarak topluma yerleştirmektedir. İktidar

ya da egemen sistem; hastalıklı bedeni tıbbın denetiminde olan bir vaka türü olarak çözmekte ve aynı zamanda bunu patolojik şekilde göstererek tedavi etme biçimlerini modern bilimin bir tedavi aracı ile (tıp, psikoloji, klinik çalışmaları vb.) tedavi etmeye girişmektedir. Bu tedavi edilme biçimleri, bilim aracılığıyla kontrol edilmektir. İktidar, kontrol etmeyi denetleme yöntemiyle yapmaktadır. Artık birey, modern yaşamda denetlenmenin yeni versiyonuyla; hastalık ve ölüm denkleminde kodlanmaktadır. Bundan dolayı hastalık ve ölümün, toplumsallık yüzeyinde modern bedenleri denetlenmenin yeni alanları olduğu söylenebilir. Bu yüzden bu çalışmada; günümüzde ortaya çıkan Covid-19 salgını, hastalığın “iktidar, tıp ve toplum” denkleminde modern bedenin ölümle kurduğu bağlantıyı ve korona virüsünün denetim araçlarıyla, modern bedenin sınırının yeniden inşasının sosyolojik analizi yapılmaktadır. Başka bir ifadeyle; korona virüs hastalığı ile birlikte bedenin toplumsal denetim alanında yeniden inşa edilmesi ve modern ölümün, korona virüs salgınıyla birlikte değişen anlamı tartışılmaktadır. Genel anlamda çalışmada; bedenin hastalık ve ölüm üzerinden sınırının yeniden inşa edilmesinin toplumsallığın yüzeyinde ya da toplumsal kayıt alanında nasıl gerçekleştiğinin bir açıklaması yapılmaktadır. Beden sınırının yeniden inşa edilmesinin temel mekanizması iktidar tarafından oluşturulmasından dolayı Covid-19’lu beden analizinin iktidar aracılığıyla gözetleme, seyretme, kontrol etme ve denetleme mekanizmalarının nasıl bir işleve sahip olduğunun değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Araştırmanın amacı ve konusunun ortaya çıkması açısından, bu araştırmanın temel problemini “Toplumsal denetim, iktidar ya da modern sistem denklemi içerisinde ortaya çıkan bir durum mudur?” sorusu oluşturmaktadır. Bu tartışma esasında; modernite, hastalık, denetim, ölüm, beden bağlamında; hastalığın sosyolojik analizi mümkün müdür? Modern denklem bedene hastalık mı bulaştırdı? Modern yaşam ile birlikte her hastalık bir ölüm müdür? Hastalık modern yaşam ile birlikte yapı sökümüne mi uğradı? Modernize edilen hastalık bedenin toplumsal sınırını yeniden mi inşa etmektedir? Covid-19 virüsü bedenin; toplumsal yüzeyle kurduğu teması yeniden mi inşa etmektedir? İktidarın bedeni terbiye etmesinin yeni modeli hastalık mıdır? gibi soruların cevapları irdelenmektedir.

1.Toplumsal Denetim

Toplumı yönlendirmenin bir biçimi olan denetim; uyguladığı yöntem şekli toplumun yapısına ya da gruplarına göre değişkenlik göstermekte birlikte dönemsel olarak uygulanan metotlar da değişkenlik göstermektedir. Denetim mekanizmasının en önemli biçimi gözetimdir. Gözetim; iktidarın merkezi denetim şekillerinden birisi olurken göz ise iktidarın en önemli organını oluşturmaktadır. Göz, iktidarın toplumu izlediği ya da toplumla kurduğu bağlantı açısından önemli bir işleve sahiptir. İktidarın gözü; toplumsallığın görünürlüğündeki bireylerin davranışlarını izlemekte ve gözlemektedir. Bu yüzden izlenmek ve gözetlenmek bireyin yaşamını bir hapishaneye dönüştürmektedir (Bentham, 2016: 7). Gözetlemenin temel görevi; izleme, kontrol etme, takip etme ve sınıflandırmaktır. Bunun en belirgin ve yaygın yöntemleri ise kamera, biyometrik denetleyiciler, vücut tarayıcıları gibi araçlarla işlevsellik kazanmaktadır (Bauman ve Lyon, 2016: 13).

İktidar; toplumu gözetleme ile esasen onu cezalandırma yönteminden daha etkili olduğunun altını çizmektedir. İktidarın bunu fark etmesi ise XVIII. yüzyılın sonu ile XIX. yüzyılın başına denk gelir, bu dönemlerden sonra artık yeni tür bir iktidar işleyişi oluşmuştur. Bu yeni işleyiş, yeni bir ilke halini alan “toplumsal beden” üzerindedir. Toplumsal beden çeşitli müdahaleler ile korunma altına alınmaktadır. Günümüzde bedenin sığınağı tıbbi yöntemlerle korunma altına alınmaktadır ve beden; tıbbın denetiminde çeşitli müdahalelerden geçmesinin yanında bedenin toplumsal alanda normal-anormal durumunu paranteze almaktadır. Toplumsal bedenin normalliği, salgın

hastalıkların kontrol edilmesi ve hastaların toplumsal görünürlük alanında ortadan kaldırılması şeklinde yeniden inşa edilmektedir. Bedeni işkence aracıyla yok etmenin yerini ise mikropsuzlaştırma yöntemleri almıştır (Foucault, 2012: 23-39). Bu yüzden iktidar; toplumsal denetim mekanizmasını bedenin hastalıklı olma durumu üzerinden yeniden anlamlandırmakta ve yeniden inşa ederek kontrol altına almaktadır.

2.Hastalık Sosyolojisi

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), hastalık ve sağlık kavramlarını tanımlarken; sağlığı yalnızca sakatlık ya da hasta olmayan ile değil; ruhsal, bedensel ve sosyal açıdan tam iyi olma hali anlamında kullanmaktadır. Hastalığı ise; bedenin yapısal ve fonksiyonel olarak normal olanın dışında işlevsellik hali olarak tanımlamaktadır. Oluşturulan bu tanıma daha sonra hastalığın yalnızca bedenin biyolojik süreciyle sınırlı olmadığı kültürel ve toplumsal boyutu da eklenmiştir. Başka bir deyişle hastalık biyolojik bir sürecin ötesinde sosyal, ekonomik, kültürel gibi faktörleri de kapsayan bir bütün olma halini yansıtmaktadır. Bu yüzden sağlıklı ve hastalıklı olma durumları sadece tıbbın sınırları içinde ele alınmamaktadır, aynı zamanda sosyolojinin zemininde de derinlemesine analizi yapılmaktadır (Cirhinlioğlu, 2019: 14).

Sosyolojinin tıp ile olan bağlantısı “tıp sosyolojisi-tıpta sosyoloji-medikal sosyolojisi” ile ifade edilmektedir. Tıpta sosyoloji; meslek alanında doğan gereklilikler ve ihtiyaçlar çerçevesinde tanımlanırken tıp sosyolojisi ya da sağlık, hastalık sosyolojisi; tıbbın doğasına yönelmiştir. Başka bir deyişle tıp sosyolojisi; rahatsızlık durumunda doktorun bakış açısından hasta olan bireylerin kendi durumları hakkında belli bir görüşe oryantasyonunu ifade etmektedir. Tıp sosyolojisinin temel çalışmaları, doktorların eğitimlerine, yetiştirilmelerine ve sağlık alanıyla ilgili uzmanlaşmalarına odaklanmaktadır (Turner, 2011: 10).

Tıp sosyolojisi perspektifinden hastalık; canlı organizması için problem teşkil eden bir deneyim süreci ya da bedensel bozulma olarak tanımlanır. Hastalık kavramı; medikal(tıbbi) içerikli hastalık (*disease*) ve toplumsal/kültürel açıdan hastalık (*illness*) olarak iki farklı anlam barındırmaktadır. Medikal hastalık; beden aracıyla, belli işaret ve semptomlar yoluyla kendisini göstermektedir. Toplumsal, kültürel açıdan hastalık ise; birey tarafından sağlıksız olma halinin algılanmasıdır. Birey patolojik süreç sonunda acı ve ağrı çekme belirtilerini hissetmektedir. Başka bir ifadeyle bireyin doktora gitme sürecinde hissettiği rahatsızlık *illness*, doktor tarafından saptanan hastalık *disease* olarak tanımlanmaktadır (Kara, 2013: 64-65). *Disease* (hastalık) biyolojik ve fiziksel boyuttaki oluşan sorunlara denk gelen bir kavramken, *illness*(rahatsızlık) kişinin kendisinde oluşan rahatsızlığının sübjektif farkındalığını ifade etmektedir. Hastalık durumu(*sickness*) ise toplumsal açıdan hastaya yüklenen roller ile açıklanır (Turner, 2011: 11). Turner hastalığı *disease* ve *illness* kategorisinde tanımlarken hastalığın temel birleşenlerini dört zemine yayarak şu şekilde dile getirmektedir:

“Hastalık rolü dört birleşen temelinde tanımlanabilir. İlki, hastalık rolünün bazı toplumsal yükümlülüklerin, örneğin işlev ve ailesiyle bağlantılı görevlerin yerine getirilmemesini meşrulaştırmıştır. Buradaki düşünce hasta, hasta bir kişinin iyileşmek için evde dinlenmesi gerektiğidir. Hastalık-rolünün ikinci özelliği, hasta kişinin tıbbi durumu nedeniyle sorumluluklarından muaf tutulmasıdır; buradaki kabul, onların uzamanın yardımı ve desteği olmadan iyileşemeyecekleridir. Üçüncü birleşen, kişinin iyileşmekle yükümlü olduğudur; hastalık durumu nedeniyle toplumsal rollerini yerine getirememenin bir temelli olarak hastalığın meşruluğu ancak hastanın ehliyetli bir doktorun uzman tavsiyeleriyle işbirliği içinde iyileşme yükümlülüğünü

kesinlikle yerine getirmesine bağlıdır. Bu yüzden, hastalık rolünün dördüncü birleşeni, kişinin eğitilmiş bir hekimden ehliyetli bir sağlık hizmeti almaya çalışacağı beklentisidir.” (Turner, 2011: 50).

Yukarıda dile getirildiği üzere hastalık bireyin sadece bedeninde ortaya çıkan bir süreç içinde ele alınmamaktadır. Hastalık bireysel olmanın ötesinde toplumsal olarak ele alınmaktadır. Bu yüzden hastalığın sebepleri ve sonuçları bedenin biyolojik yapısının yanında psikolojik ve toplumsal boyutunu da kapsamaktadır (Cirhinlioğlu, 2019: 24). Hastalığın sonucunda oluşan durumlar sistemsal işleyiş açısından bireyin toplumsal görünme alanını yeniden inşa etmektedir. Bedenin işleyişinin sekteye uğraması sonucunda toplumsal görünme alanı aynı düzeyde etkilenmektedir.

Toplumsallığın görünürlük alanını belirleyen hastalık; bireysel alanın dışına çıkarak toplumsal bir görünüm kazanır. Biyolojik bir süreç olan hastalığın boyutu “iktidar, tıp ve toplum” ekseninde yeniden inşa edilerek çoklu anlamlar kazanmaktadır. Bu çoklu anlamlar içinde hasta beden; iktidarın normları dahilinde tıbbın aracılığıyla toplumda yeni bir anlama bürünmektedir. Çünkü sistemsal olarak belirlenen sağlıklı bir bedenin; tıp ve iktidar tarafından toplumsal sınırı belirlenmektedir. Toplumsallığın sınırında bedenin varoluşu ve tüketimi, sağlıklı bir beden inşasından geçmektedir. Bu yüzden modern yaşamda hastalık-sağlık dikotomisi bedenin toplumsal alanda aktifliğine gönderme yapmaktadır.

3.Toplumu Yönetmek: Biyo-İktidar Şekilleri

Günümüz yaşam tarzında toplumlar belli normlar-kodlamalar bağlamında düzenlenmekte ve sistemsal bir mekanizmaya uygun şekilde denetlenmektedir. Toplumların denetlenmesi ise gözetim yoluyla sağlanmaktadır. Jeremy Bentham gözetimi kapitalizm ile beraber toplumsal iktidarın revizyondan geçmesi şeklinde ele alır ve iktidarın temel denetim bileşeni gözetim olurken gözün ise iktidarın önemli bir organına dönüştüğünü dile getirmektedir. Çünkü kapitalist iktidarın anlaşılması açısından göz önemli bir yere sahiptir (Bentham, 2016: 7). Gözetimin sistemsal izlenme şekilleri vücut tarayıcılar, kamera, biyometrik denetleyici gibi faktörler olurken, bunlar üzerinden sınıflandırma, takip etme, izleme ve kontrol etme amacı taşımaktadır (Bauman ve Lyon, 2016: 13).

İktidarın toplumsal görünürlüğünü temsil eden gözetleme; bireyin gündelik hayatını paranteze alır. Michel Foucault’a (2012: 48) göre; iktidarın işleyişi sadece yönetici sınıf, hegemonik kastlar ve devlet aygıtı sorununa gönderme yapmaz, bireyin gündelik hayattaki davranışından bedenine kadar incelenen mikroskobik iktidar şekillerine atıfta bulunur. Başka bir deyişle iktidar sadece makro bir yapı içinde var olmaz, bireyin gündelik davranışına, hareketine ve düşünsel alanına nüfuz etmektedir.

İktidar, makro ve mikro bir yapı içerisinde ilerlemesinden dolayı konfigürasyonlaştırılan tüm alanlar içinde kendisini örtük bir tarzda var etmektedir. İktidar; toplum içinde oluşan paniği kendi mekanizmasına uygun şekilde denetim altına almakta ve paniğe yol açan durumları hiyerarşik tarzda yok etmeye çalışmaktadır. Bunu, uygulama alanı olarak hiyerarşik bir yapı içerisinde oluşan kurumlar aracılığıyla yapmaktadır. Hapishane, askeri kışla, ıslahevi, okul ve hastane gibi yapılar üzerinden iktidar; işleyiş tarzını en iyi yansıttığı alanları temsil etmektedir. Hastanede hasta ile ilgili duruma yönelik neyin yapılacağı/yapılmayacağı kararını veren hekimdir. Bundan ötürü Philippe Aries’e (2015: 246) göre hastanede doktor tek başına aktif bir rol oynarken aynı zamanda bir bilim adamı rolünü de üstlenmektedir. Bu yüzden doktor; iktidarın görünür yüzünü temsil eder ve hastanede tek başına bir iktidar olma özelliğine sahiptir. Hekimin iktidar olma durumu disiplini beraberinde getirmektedir.

Hekimin bedensel disiplini sağlaması, sağlık kültürü kapsamında gerçekleşmektedir. Modern zamanda sağlıklı beden disiplini altına alınması zorunluluğun ötesinde gönüllülük esasına uygun bir yapıya sahiptir. Gönüllü olmanın altında yatan nedeni Michel Foucault kapitalist üretime dayandırmaktadır. Foucault'a göre; uysallık ve disiplin kapitalist üretim kapsamında bireyler tarafından içselleştirilmektedir. Böylece iktidar artık uysallaştırma yöntemini bedensel baskılamaya ve şiddete değil, bireylere "öznelik" biçimlerinin dayatılması şeklinde yapmaktadır (Foucault, 2005: 14). Kapitalist yaşam tarzında öznelik biçimleri, bedene şekil verilmesi ve belli bir kategorik biçime sokulması ile okunmaktadır. Bu yüzden iktidar, bedenlerin yönetilmesini bireysel istekler bağlamında yeniden görünür kılmayı temsil etmektedir. Bu kapsamda iktidar; bireyi denetlemeyi ve kontrol etmeyi gönüllülük sınırını yeniden inşa ederek hastalık-sağlık dikotomisi üzerinden kurmaktadır.

4.Hastalığa "Ölüm" Bulaştırmak

Ölümün metafizik aracıyla tanımlanması şunları içerir: Bireyin ölümü, bilincinin öldüğü ya da işlevinin bittiği andan yola çıkarak tanımlanmaktadır. Metafizik; ölümün temelinde organlarının işlevinin sona erdiğine bakılmaz, türsel (insan) bir ölüm gerçekleşmektedir. Bu yüzden diğer türler ve insan türü arasında bir fark konulmaktadır. Oluşan fark "bilinç" olarak adlandırılmaktadır (Sağır, 2017: 50). Biyolojik bağlamıyla ölüm ise vücudun olması gerektiği gibi çalışmaması ya da vücutta bir organın çalışmaması durumunda başlayan fiziksel bir süreci ifade etmektedir. Başka bir deyişle vücuttaki fonksiyonların işlevsiz kalma durumu ile tanımlanmaktadır. Biyolojik boyutta ölmek birkaç saniye ya da birkaç dakika içinde gerçekleşen bir durumdur (Kellehear, 2012: 10). Ölüm insanların dış dünyayla kurduğu bağlantının tümünün bitmesi ve düzenli yapıda olan organların dağılması (bozulma, parçalanma) olayıdır (Dolto, 2004: 18). Bu yüzden ölüm kavramı hem bir olayı hem de bir olayın sonucunu gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda ölmek bir süreci temsil ederken ölüm ise bir olaydır. Başka bir şekilde söylemek gerekirse ölüm süreci; bireyin doğumu ile başladığı söylenebilir (Kara, 2009: 11).

Süreç içinde anlam kazanan ya da anlaşılması istenen ölümden ne anladığımız ile ilgili sorunsallık yaşanmaktadır. Birey gündelik yaşam içerisinde ölümün ne olduğu ile ilgili bir bilgi birikimine sahiptir. Fakat bireyin ölüm hakkında bildiklerini açıklama hususunda sorun yaşanmaktadır. Çünkü birey ölümü tanımlamanın imkânsız yüzüyle karşılaşmaktadır. Ölümü tanımlamanın imkânsızlığına rağmen ölümü açıklama ya da bir saptamanın yapılması devam etmektedir. Ölümün tanımlanmasının olanaksız olmasının temel sebebi tüm canlıları var eden o nihai boşluk ve yok oluşun temsil edilmesidir. Bu yüzden ölüm, var olmanın mutlak ötesini oluşturmaktadır. Ölüm; iletişim kurulmayan, görülmeyen ve imgelemeyen bir öteki halini temsil etmektedir. Bu sebepten dolayı varlık ölümü algılayamaz ve düşünsel anlamda canlandırılması daha da zor bir hale bürünmektedir. Başka bir deyişle diri olan bir bilincin ölümü temsil etmesi zorlaşmaktadır (Bauman, 2018: 10-11). Ölümün yarattığı ifadesizliği ve geri döndürülmeyen olayını gözler önüne sermektedir. Peki, sosyolojik açıdan ölümler olan bağlantıda neye açıyoruz, bilinmeyen olana mı yoksa yokluğa mı? Ölüm, yokluk-varlık dikotomisine indirgenemez bir olay mıdır? Bu tür sorular ölümün yanıt yokluğunun tartışmasını derinleştirmektedir. Bu cevapsızlık durumunda oluşan davranışlar istemsiz bir şekilde kıpırdamaları ve sızıntıları gizlemektedir. Böylece ölmek, örtülü olan durumları çıplak bir hale getirerek tıbbın inceleme alanına sunmaktadır (Levinas, 2006: 11-12).

Tıbbın inceleme alanı içine giren ölüm, modernlikle bağlantılı şekilde ilerleme göstermektedir. Bu ilerleme alanı hastalığın alanına girerek hasta bedeninin algılanmasını muğlaklaştırmaktadır.

Modern yaşamda ölümün algılanması ya da canlı tutulması imkânsız hale gelirken aslında ölüm, toplumsal alanın görünürlüğün dışında kalmaktadır. Bu yüzden modernlikle birlikte ölümün gettolaştırıldığı söylenebilir. Modern zamandaki ölümün gettolaşma alanı hastanedir. Çünkü modern ölümün yeni mekânı hastanedir. Ölümün saklanması ve gizlenmesi hastane alanında gerçekleşmektedir. Bu nedenlerden ötürü bireyin bilincinde ölüm olgusunun yerini hastalık almıştır (Aries, 2015: 205-206). Ölümün yeniden inşasının yeni mekânı hastane imgesi aldığından dolayı hastalığa artık ölüm bulaştırılmıştır. Her hastalık bir ölümü temsil ederek hastalığın gettolaştırılma süreci başlamıştır. Bu sınır belirleme sürecinde hastalık, toplumsallığın görünürlük alanının dışına çıkarılmış ve hastalığın sınırına yeniden parantez açılmıştır. Modern yaşam normları dâhilinde oluşturulan bu parantez, hastane ortamında revizyondan geçilerek işlevselliğini devam ettirmektedir.

Geleneksel/kırsal toplumlarda ölümün iletişim halinin yerine geçen hastane, toplumun birey ile olan iletişimine sınır koymaktadır. Artık modern yaşam içerisinde hasta, gözetim altına alınan klinik bir vaka olarak incelenmekte ve toplumdan kötü-olumsuz bir örnek gibi tecrit edilmektedir. Bu koşullar altında hastanın ne söylediği ya da ne istediğinin bir önemi kalmadığı gibi toplumsal rolü ve statüsü de anlam kaybına uğrar. Bu da ölen bireyin toplumsal değerinin kaybolduğunu ve kimliksiz bir hale dönüştüğünü ifade eder (Aries, 2015: 256-257). Bu yüzden ölüm, sosyolojik bir perspektife sahiptir ve onu sadece biyolojik bir olay olarak değerlendirmenin aksine cinsiyet, sınıf, sermaye, teknoloji, mekân, tüketimcilik, etnisite, iktidar ve mahremiyet gibi etkenlerin birleşiminden oluşan toplumsal tartışmayı barındıran karmaşık bir zemindir. Bundan kaynaklı olarak ölümün tarihsellik içinde değişen yüzü toplumsal değişimlerin ve dönüşümlerin yansıması olarak anlaşılması gerekmektedir ve her hastalık artık bir ölümü temsil etmesinden dolayı var olan ya da henüz görünürlük kazanmamış hastalıklara ölüm bulaştığı aşikârdır (Demir, 2017: 191).

5. Bir "Hastalık" Türü Olarak Toplumsal Denetim

Hastalığın tarihsel süreci mercek altına alındığı zaman geleneksel-modern dikotomisinde değerlendirilmektedir. Geleneksel yaşam içinde pastoral bir hastalık süreci yaşanırken modern zaman ile birlikte hastalığın algılanması da değişime uğramaktadır. Geleneksel ya da kırsal kesim bağlamında hastalık normal bir süreç altında değerlendirilmesi yapılırken modern zamanda anormal şekilde algılanmaktadır. Bu yüzden hastalığın incelenmesinin ve sistemsel bağlantısının açıklaması modernite bağlamında yapılmaktadır. Çünkü modern normlar ve etiketlemeler çerçevesinde hastalığın, sistemsel olarak anormal bir perspektiften değerlendirilmesi hastalığın anlamını yeniden tartışmaya açmaktadır.

XVII. ve XVIII. yüzyılda hastalığı algılama şeklinde değişiklikler gözlenmesinin yanında birey sübjektif denetimden çıkartılmış bütünü ile tıbbın denetimi altına girmiştir. Hastalık ile ilgili alınan ölçüt; evrensel tıp bilimi çizgisinde donanmış ve doktorların sınırları esas alınmıştır. XIX. yüzyıl ile birlikte beden daha şeffaf hale gelmesinden dolayı hasta dışsal olgu haline geldi. Tıbbın ilerlemesi ve ölçüm aletlerinin bulunması ile doktor hastanın şikâyetlerinin ötesinde bedenin işleyişini dinlenmeye başladı. Doktor stetoskop aracılığıyla bedenin organik fonksiyonuna dolaysız yoldan ulaşabilmektedir. Tıp alanında artık hasta değil, hastalık tedavi edilmektedir. Tıp, hasta odaklı çalışmadan sıyrılarak hastalığı ya da hastalıkları paranteze almıştır. Tıbbın yönetsel değişikliği doğrultusunda hasta, bedeni ile ilgili bilgiden mahrum bırakılmakta ve hastalığı hastadan ayırarak yabancı bir olguya dönüştürmektedir. Bu yabancılaşmanın etkisi günümüz modern yaşamın biyo-medikal modelinden hastalığı kimliksizleştirmiş ve kişisizleştirmiştir. Modernlik, bedeni makine olarak görmekte ve hastalığın algılanması makinenin işleyiş tarzına indirgemektedir. Makine olarak

algılanan bedende hastalık; bedene ait fonksiyon bozukluğu olarak algılanmaktadır. Bu sebeplerden dolayı hastalıkların değerlendirilmesi mühendislik normları gibi analiz edilmektedir (Çabuklu, 2004: 105-107).

Modern hayatla birlikte sistemsel ve toplumsal kurallar kapsamında sınırı çizilen beden, hastalık ile birlikte tıbbın denetimi altına girerek toplumsal sınırı yeniden çizilmekte ve beden toplumsal alanın görünürlüğünde tekrar inşa sürecinden geçmektedir. Bu sınırın tekrar çizilmesi modern tıp uygulama alanı kapsamında olmakta ve hastalığın dönemselsel olarak değişmesine bağlı sınırı tekrar belirlenmektedir. Michel Foucault, bu dönemselsel değişimlere bağlı hastalıkların kategorik zemine yerleştirilmesini şu şekilde dile getirmektedir:

“Bireylerin yaşam koşullarına ve yaşam tarzlarına bağlı olan hastalıklar devirlere ve yerlere göre değişiklik gösterirler. Ortaçağda, savaşlar ve kıtlıklar dönemde, hastalar korku ve tükenmişliğe (beyin kanamaları, eritici ısıtma) terk edilmişlerdi; ama XVI. ve XVII. yüzyıllara gelindiğinde, vatan duygusunda ve vatana karşı yükümlülüğe gevşeme görülür; bencillik kendi içine çekilir, sefahat ve oburluk alır gider (cinsel hastalıklar, bağır ve kan tıkanmaları). XVIII. yüzyılda, zevk arayışı hayal gücünden geçer; tiyatroya gidilir, romanlar okunu, boş sohbetlerle çoşulur; gece uyumaz gündüz uyunur; isteriler, hipokandriler, sinir hastalıkları bu yüzdendir.” (Foucault, 2002: 51).

Yukarıda dile getirilen hastalıkların dönemselsel değişim geçirmeleri gibi tıbbın hastalıkları algılaması ve hastanelerin işlevleri de değişime uğramıştır. Hastalıkların sınırı uygarlığı temsil etme alanı olarak hastanede nakil edilen hastalığın esas yüzünü kaybetme tehlikesi ile karşılaştığı suni bir zemindir (Foucault, 2002: 33). Bu yüzden hastalığın algılanması uygarlığın şekline göre belirlendiği söylenebilir. Uygarlık kavramı ya da uygarlığın tanımlanması Norbet Elias'ın (2000: 73) bakış açısına göre, birbirlerine benzemeyen olguların anlatılması ve tanımlanması için kullanılmaktadır. Toplumların davranış biçimlerini, dinsel düşünceleri ve teknik olarak gelişmişlik düzeyi anlatmaktadır. Uygarlık kavramının temel düşüncesi Batılı öz bilinci ya da ulusal bilinci ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle uygarlık kavramı günümüzdeki toplumların daha önce varlığını sürdüren (son iki yüzyıl öncesi gibi) toplumlardan farklı olduğunu belirten özelliklerinin anlatılması için kullanılır. Uygarlık biçimine göre toplumların bakış açısı ve yaşam tarzı belirlendiği gibi hastalık tarzı da değişime uğramıştır. Uygarlık biçimi hastalık tarzını belirlediği ve dönüştürdüğü gibi ölüm tarzımızı da belirlemektedir. Bu yüzden hastalığın değişimi denetleme şekline oranla aynı zaman diliminde dönüşüme uğramıştır. İktidarın bedenleri denetlemesi ve kapitalizmin ayartması sınırında güzellik ve estetik, bağlamından uzaklaşmakta yeni denetim aracı olarak hastalık, ölüm ve sağlıklı bir beden inşasının temelinde şekillenmektedir. Böylece günümüzün uygarlaşma şekline göre iktidarın yeni denetim mekanizması hastalık olurken beden toplumsal sınırı artık hastalık bağlamında anlam kazanır ve beden, hastalık aracılığıyla yer yurt edinir.

6.Hijyenik Toplumdan Steril Ölümlere: Covid-19'lu Bedenden Kaçış

Modern devlet anlayışı iktidar merkezi çerçevesinde toplumu düzenleme ve denetim altına alma amacı içinde hareket etmektedir. Toplumun kontrol edilmesinde modern devlet, tıbbın aracılığı ile nüfusu belli bir düzene koyarak steril kriterler içerisinde sağlıklı ve normal bir toplumu inşa etme çabasıdır (Tekin, 2016: 90). Sağlıklı ya da hastalık barındırmayan bir bedeninin belirlenmesi iktidarın tıp ile kurduğu iletişim boyutunda belirlenmektedir.

Tıp alanının paranteze aldığı “sağlık ve normallik” gibi kavramların hangi tarzda ele alındığı, nasıl değerlendirildiği ve sağlıklı olmak için neye başvurduğu önemli bir husustur. XVIII. yüzyılın

sonlarına kadar olan süreçte tıp; normallığı saptamaktan daha çok sağlığa başvururdu ve beden sağlığının bozulmasına sebep olan etmenlerin ne olduğunu ve nasıl tekrar düzeltilebileceğinin arayışı içinde olurken organizmanın “düzenli” bir yapıdaki işleyişinin çözümlenmesine dayanmıyordu. Tıbbın temel paradigması hastalık sürecinde kaybedilen alışkanlık, sağlamlık ve esneklik gibi nitelikleri tekrardan yerine getirmek ve işlevsellik kazandırmaktı. Tıp uygulaması bu ölçüler dâhilinde perhize, rejime ya da çeşitli diyetlere dayandırılırken bireyin kendi bedenine dâhil ettiği beslenme ve yaşama kurallarına yer verilirdi. XIX. yüzyılın tıbbında ise beden tamamen sağlığın ötesinde normallığe uygun şekilde bir düzenlenme sürecine girmiştir (Foucault, 2002: 53). Bu durum bedeni biyolojik yapısından sıyrıp farklı politik kodlamaları temsil etme aracına dönüştürdü.

Yaşayan ve ölümlü olan beden, çeşitli politikaların merkezi nesnesini temsil etmektedir ve her beden bir politikayı barındırmaktadır. Başka bir deyişle bir güç ağı ve yaşam alanı olarak üretimin ve tüketimin merkezi olan beden, bireysel bedenin ötekiler bağlamında test edildiği politikanın yeni sınır bölgesi haline aldı. Bu yüzden beden, iktidarın üzerinde hareket alanı bulduğu biyolojik organizmanın ötesinde politik bir alandır. Bu bağlamda bir toplumun politik egemenliğinin nasıl ya da ne şekilde inşa edildiğinin değerlendirilmesi yapıldığında hastalığın nasıl bir biçim alacağını ve onunla ne şekilde savaşılabileceğinin okuması yapılabilir (Preciado, 2020: 1-6). Bedenin yeni savaş alanı hastalıklar olurken günümüzde insanlığın üstesinden gelemediği Covid-19 hastalığı ile bir savaş hali mevcuttur.

Bedenin korona virüs ile savaş halinin görünürlük alanı olan hastane, bedenin toplumsal izolasyonunu sağlamaktadır. Korona virüs; bedenin tıp, iktidar ve toplum üçlemesinde toplumun işleyişini bozan kusurlu bir denklemde değerlendirilmektedir. Korona virüsünün işleyişini; modernlik ve modern devletle olan ilişkisini Zygmunt Bauman’ın fikirleri doğrultusunda açıklayabiliriz. Bauman perspektifinde modern devlet sistemi, bahçe metaforu ve bahçıvanlık duruşu üzerinden açıklaması yapılmaktadır. Bauman bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Modern devlet bahçeci bir devletti. Benimsediği duruş bahçıvanlık duruşuydu. Nüfusun mevcut (yabani, terbiye edilememiş) durumunu gayri meşru sayıp, var olan yeniden üretim ve öz dengeleme mekanizmalarını elden çıkardı. Bunların yerine, değişimi, rasyonel tasarımın öngördüğü istikamete yöneltmek amacıyla inşa edilen mekanizmaları yerleştirdi. Aklın yüksek ve sorgulanamaz otoritesince yöneltildiği varsayılan bu tasarım, günün gerçekliğini değerlendirme ölçütlerini sundu. Bu ölçütlere göre; nüfusu ikiye böldü: Beslenecek ve özenle çoğaltılacak faydalı bitkiler ve yok edilecek ya da kökünden sökülecek yabani otlar. Bu ölçütlere göre, (bahçıvanın tasarımınca belirlenen) faydalı bitkilerin gereksinimleri el üstünde tutuldu, yabani ot ilan edilenlerinse yok sayıldı.” (Bauman, 2017: 37-38).

Yukarıda ifade edildiği üzere modern sistemin bedenleri yönetme biçimini bahçe metaforu üzerinden faydalı bitkiler ve yabani otlar ile özdeşleştirmektedir. Sistemsel yönetim şeklinde toplumsal döngüye zarar veren bedenlerin toplum içinde yok edilmesi gerekmektedir. Çünkü zararlı, yabani otlar topluma yarardan daha çok zarar vermekte ve işleyişini bozmaktadır. Modern zaman içinde sistemsel döngü bahçe metaforu üzerinden bedenlerin terbiye edilmesi gereken bir yönetim şekline dönüşmüştür. Toplumsal alanda bedenlere; yabani ve faydalı ot şeklinde metaforik bir ayırım yapılmaktadır. Yararlı, fayda gösteren bedenler toplumsallığın görünürlük alanında kalırken sisteme fayda sağlamayan bedenler ise izole edilmektedir. Modern zamanda Covid-19’lu bir beden Bauman’ın bahçe metaforu üzerinden değerlendirilmesi yapıldığında kusurlu bir bedeni temsil etmektedir. Başka bir deyişle yabani, sararmış ve zararlı ot durumunda olan Covid-19’lu bir

beden, yok edilmesinin yeni versiyonu steril alanda gerçekleşmektedir ve yabancı, zararlı otun yok edilmesi Covid-19'lu bedenin steril ölümü ile sonuçlanmaktadır. Bu yüzden modern sistem içerisinde Covid-19'lu bir bedenin, hijyenik toplumun oluşmasında steril alanlarda denetimi sağlanmaktadır.

Steril alanlar içinde sınırı çizilen beden, Covid-19 salgını ortaya çıkmadan evvel çeşitli etkenler aracılığıyla küresel anlamda mutasyon sürecine girmişti. Bu yüzden çağdaş öznellik ve beden, bilinen disiplin kurumlarına (hastane, kışla, hapisane, okul, fabrika vb.) geçiş yolu ile değil vücuda nüfuz eden dijital gözetim ve mikro protez denetleme teknolojileri aracılığıyla bir sürü biyo-moleküler teknoloji ile düzenlenmektedir. Bu denetlemenin aktüel versiyonu sağlıklı bir beden inşasından geçmektedir. Çünkü sağlıklı bir beden tüketimi teşvik eder ve tüketerek sağlıklı kalabilen bir beden daha iyi denetlenebilir (Preciado, 2020: 4-6).

Covid-19 virüsü sadece tıbbi bir mesele değildir, politik ve toplumsal boyutları da bulunmaktadır. Covid-19 virüsü; mesafe, kısıtlama ve kapatma normları ile gözetim altına alınan beden; bireysel bedenden toplumsal bir bedene aktarılmaktadır (Esposito, 2020: 1-5). Bu yüzden virüs; Avrupa süper bölgesi ve ulusal bölgenin sınırlarının politik düşüncelerini tek bir organa kaydırıldı. Bir güç ve yaşam ağı olan beden; tüketim ve üretimin odağında olmasından kaynaklı olarak bireysel beden "diğerlerinin" perspektifinden analiz edilen politik düşüncenin yeni bölgesi haline geldi ve günümüzde beden artık virüsle bir savaş içindedir. Savaşın sınırını bireylerin kendi bedenine karşı verdiği bir mücadele alanı oluşturan mesafe belirlemede, bedeni "ev, eldiven ve maske" üçlüsüyle bedenin toplumsal alandaki sınırını yeniden inşa etmektedir (Preciado, 2020: 3-6). Artık bedenin sınırı ülkeler arasında oluşturulan spesifik sınırların dışında bedenin yüzeyini ve temasını engelleyen yeni sınırlar oluşturulmaktadır. Bu yüzden Covid-19 virüsü ile birlikte toplumsal alanda bedenin mesafesi ve sınırı yeniden inşa edilmektedir.

(URL1)<https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=covid%2019%20vir%C3%BCs%C3%BCnde%20sokaktaki%20maskeli%20insan%20manzaraları>

Görselde görüldüğü üzere bedenin, toplumsal mesefesinin yeni sınırı maskedir. Artık insanların solduğu havanın mesafesini maske oluşturmaktadır. Solunan hava, dış etkenlerle belirlenen bir durum haline geldi (Preciado, 2020: 6). Covid-19 virüsü, gündelik hayattaki sosyal rolleri ve ilişkileri de alt üst etti. Bunu gerçekleştirme alanı el ve yüzdür. Bireyin modern yaşamdaki sosyal ilişkilerinde ve toplumsallığın görünürlük alanında ilk teması yüzdür, bedeninin sosyal

teması ve bağlantısı ise el oluşturmaktır. Çünkü modern beden, gündelik hayatın anlamını “bakış ve yüz” üzerinden kurar. Bu yüzden el ve yüzün aktif alanın dışında tutulması en yaygın bedensel alışkanlıkları ters yüz etmektedir. Gündelik yaşamın en eski alışkanlığı olan elin yüz ile bağlantısı biyolojik bir davranış olarak görülebilir fakat yüz ile elin kurduğu temas sosyal ilişkiyi barındırmaktadır. Covid-19 ile birlikte artık el, bir savaş meydanına dönüştü, dışarıya kaptrılan, düşman saldırısına açık olan bir bölgeyi ve bir ara organı temsil etmektedir. Bu düşman saldırısında yüzümüzü ve elimizi yüzeysiz arayüzlerle (zoom, facetime, instagram, skype gibi) korumaktayız. Bu arayüzler, sosyal bağlantılarımızı asgari seviyeye indirmektedir (Koytak, 2020: 1-4).

Virüsle birlikte bireyin yaşamına iki şey girdi: yüzey ve temas. Salgınla birlikte temas ve yüzeyin anlamı korku veren bir eyleme dönüştü, artık bedeninin nesnelere olan teması şüphe ile yaklaşılacak bir durum haline dönüştü. Bundan dolayı yüzey algısı nesnelere olan ilişkilerin önüne geçmekte ve araya girmektedir. En önemlisi de insanlarla olan temas yok edildi. Bu durum yüzey ve temasla birlikte bedeninin bağlantısı kopukluğa uğratıldı (Koytak, 2020: 2-4). Bu yüzden virüsün oluşturduğu bedeninin yeni sınırı eldiven, maske ve evdir. Korona virüs salgını; “maske, eldiven ve ev” üçgeninde bireyin toplumla kurduğu yeni mesafenin ismidir. Artık bireyin modern çağdaki kapatılma alanı ve hapisanesi ev olurken, insanların yeni gözaltı merkezi hastanelerdir. Bu yöntemlerle hastalık ve ölüm kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. Çünkü virüsün yaydığı ölüm; eldiven ve maske aracılığıyla denetlenmektedir. Kısacası toplumsallığın görünürlük alanında her eldivensiz ve maskesiz birey ölümü çağrıştırmaktadır. Eldiven, maske ve ev üçgeni sistemsel dil aracılığıyla bizi steril ölümlere hazırlamaktadır. Steril ölümü; Jean Baudrillard, özenle muhafaza edilen bedeni, hasta/mikrop ikililiği kapsamında somutlaştırmaktadır. Jean Baudrillard’a (1993: 62) göre; aşırı ve dikkatli bir biçimde sterilize edilen ameliyathanelerde bakteri ve mikrobun yaşam alanı bulunmamasına rağmen en gizemli hastalıklar ve ölümler burada meydana gelmektedir. Çünkü; virüsler boş bırakılan yüzeyleri yeniden doldurarak çoğalma göstermektedir. Bu yüzden ideal klinik evrende; mikropsuzluğun ürettiği güncel patolojiler üretilmektedir. Gerçekten de korona virüsü, bedeninin kendi var oluşsal mekanizmasından çok savunma yöntemine saldırılmaktadır. Modernliğin gölgesinde saklanılan ölüm, korona virüs hastalığı ile birlikte aşırı bir şekilde görünürlüğü somutlaşır (Demir, 2016: 295).

(URL2)<https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=covid19%20hastalar%C4%B1n%20ambulasstaki>

Yukarıdaki görselde, ölen insanın yüzü tamamen bir maskeye dönüşmüştür. Ölümle birlikte bireyin ifadesi ise anlamını yitirir ve yok olur (Levinas, 2006: 16). Ölüm görselinde steril alana sıkıştırılan beden, temasız ve yüzey ile olan bağlantısının yok edildiği bir ölümü göstermektedir. Virüslü bedenin modern yaşamdaki steril yaşamın steril ölümünü görünür kılmakta ve steril ölümle birlikte hastalık kontrol altına alınmaktadır. Hastalığın denetim altına alındığı modern zamanda, ölümün özgürlüğü elinden alınmış olur. Bunun sonucunda ölümün özgürlüğü hastanelerin klinik odalarında ve steril alanda bağımsızlığını kaybetmiştir. Ölümün tıbbileşmesiyle birlikte sisteminin denetimine maruz kalan beden; hijyenik toplumda Covid-19'lu beden olma durumundan bir kaçış hali içindedir. Bu yüzden modernlik; üstesinden gelemediği ölümü steril bir ölüme dönüştürerek üstesinden gelinebilen bir ölüm şeklini inşa etmiştir.

Sonuç

İnsanların yaşamında ölümün görülmesinin dinsel/metafizik anlamının yanında sosyal bir olgu olduğu düşüncesini barındıran bu çalışma, korona virüsünün sosyoloji ile nasıl bir bağlantıya sahip olduğunun sorunsallığı giderilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda bu çalışmada hastalığın tıp alanı dışında sosyolojik okumasının yapılabileceği ve ölüm-hastalık olgularının sosyoloji biliminin varlığının görünürlüğünü göstermeye çalışılmaktadır. Korona virüs salgını dinsel ve geleneksel ritüellerin ötesinde tıp ve iktidar boyutunda değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Modern yaşamdaki hastalığın son versiyonu olan korona virüsü; bedeni pastoral ölüm şeklinden steril bir ölüm şekline dönüştürmüştür. Bu steril ölüm; toplumdaki uzaklaştırılan bir beden formunun inşa sürecini temsil etmektedir. Hastalıklı bedenin izolasyonunun “iktidar, tıp ve toplum” tarafından yeniden inşa edilmesinden dolayı beden hasta olma hali üzerinden yeniden kontrol altına alınmaktadır. Çünkü hasta beden, toplumun görünürlük alanında normal-anormal ikilemi üzerinden değerlendirilmektedir. İktidar, bu uzaklaştırma ya da kapatılmanın aracını tıp ile çözüme kavuşturmuştur. Kimin öleceğinin kimin kapatılmayacağını kararını veren doktor; ölümün normallikini de ters yüz etmiştir. Tıp biliminin bakış açısına göre; modern yaşamda ölümün kabul edilmemesi ve normal olarak bakılmamasından dolayı her ölüm bireysel bir nedene indirgenmiştir. Korona virüs hastalığının ölüm sebebi ise bireyin bağışıklık sisteminin güçsüz olmasına bağlanmaktadır. Bu yüzden modern tıp, üstesinden gelemediği ölümü; hastalığa ölüm bulaştırarak üstesinden gelebileceği bir şekle dönüştürmüştür. Korona virüs hastalığıyla birlikte toplumdaki izole edilen beden, klinik odalarına kapatılmıştır. Bu kapanma bedenin toplumsal yüzeyle kurduğu teması yok etmiştir. Artık bedenin yeni yüzeyi; eldiven, maske ve evdir. Korona virüs hastalığı, modern bedenin odak noktasını da değişimden geçirdiği söylenebilir. Çünkü modern beden, yüzü paranteze almakta ve bedenin okumasını yüz üzerinden yapmaktadır. Maske ile birlikte artık toplumsal yüz bakışa indirgenmiştir. Algıda seçiciliğin odak noktası bakış olurken; toplumsal alanda bedenin tek tipleşmesine ve bireyin toplumdaki belirginliğinin ve görünürlüğünün kaybolmasına neden olmaktadır. Bu yüzden korona virüs ile sosyal bedenin ölümü gerçekleşmiş sayılır ve bir süre daha sosyal bedenin aktif olmadığı, temasız ve izole edilmiş yaşamlarımıza devam edeceğiz gibi görünmektedir.

KAYNAKÇA

Aries, P. (2015). *Batı'da Ölümün Tarihi*. Çev. Işık Gürbüz. İstanbul: Everest Yayınları.

Baudrillard, J. (1993). *The Transparency Of Evil: Essays On Extreme Phenomena*. London and New York: Verso.

- Bauman, Z. ve Lyon, D. (2016). *Akışkan Gözetim*. Çev. Elçin Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları 2. Basım.
- Bauman, Z. (2017). *Modernlik ve Müphemlik*. Çev. İsmail Türkmen. İstanbul: 3. Basım Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2018). *Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri*. Çev. Nurgül Demirdöven. İstanbul: Ayrıntı Yayınları 3. Basım.
- Bentham, J. (2016). *Panoptikon: Gözün İktidarı*. Çev. Barış Çoban ve Zeynep Özarslan. İstanbul: Su Yayınları 2. Basım.
- Cirhinlioğlu, Z. (2019). *Sağlık Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları 8. Basım.
- Çabuklu, Y. (2004). *Toplumsalın Sınırında Beden*. İstanbul: Kanat Yayınları.
- Demir, S.T. (2016). "Modern Kültürde Hastalık ve Ölüm: Şimdi'ye ve Sonsuzluk'a Dair". *Beytulhikme An International Journal Of Philosophy*. Cilt. 6. Sayı.1, 295.
- Demir, S. T. (2017). "Modernite ve Ölüm: Açık Erişimli Ölüm Döşeginden İzole Yoğun Bakım Ünitelerine Bedenin ve Ölmenin Değişen Yüzü". *Global Media Journal TR Edition*. Cilt. 7. Sayı. 14, 190-202.
- Dolto, F. (2004). *Ölümü Nasıl Anlatmalı*. Çev. Ahmet Tarcan ve Uğur Yönten. İstanbul: Ark Yayınları.
- Elias, N. (2000). *Uygarlık Süreci & Cilt 1*. Çev. Ender Ateşman. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Esposito, R. (2020). "Bağışıklığın İki Yüzü". *Sabah Ülkesi & Kültür-Sanat ve Felsefe Dergisi*. 1-5.
- Foucault, M. (2002). *Kliniğin Doğuşu*. Çev. Temel Keşoğlu. İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Foucault, M. (2005). *Büyük Kapatılma & Seçme Yazılar 3*. Çev. Işık Ergüden ve Ferda Keskin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2012). *İktidarın Gözü & Seçme Yazıları 4*. Çev. Işık Ergüden. İstanbul: Ayrıntı Yayınları 3. Basım.
- Kara, Z. (2009). *Ölüm Fenomeni Üzerine Bir Din Sosyolojisi Araştırması-Kayseri Örneği-*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Kara, Z. (2013). *Toplumla "Yüzleşme" & Yüz Nakli Üzerine Fenomenolojik Bir Çözümleme*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kellehear, A. (2012). *Ölümün Toplumsal Tarihi*. Çev. Tuğçe Kılınç. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Koytak, E. (2020). "Virüs Sosyoloji Denemeleri: 1. Yüzey ve Temas". *Sosyoloji Kafası Dergisi*. 1-4.
- Levinas, E. (2006). *Ölüm ve Zaman*. Çev. Nami Başer. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Preciado, P. (2020). "Virüsün Dersleri". Çev. Başak Gümüüş. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 1-6.
- Sağır, A. (2017). *Ölüm Sosyolojisi*. Ankara: Phoenix Yayınları 2. Basım.
- Tekin, F. (2016). "Tıbbın Bedene Müdahalesi: Hasta Bedenden Sağlıklı ve Estetik Bedene", Sağlık Sosyolojisi Yazıları, Ed. Ercan Tecim, İstanbul: Açılım Yayınları, 77-103.
- Turner, B. S. (2011). *Tıbbi Güç ve Toplumsal Bilgi*. Çev. Ümit Tatlıcan. Bursa: Sentez Yayınları.

(URL1)<https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=covid%2019%20vir%C3%BCs%C3%BCnde%20sokaktaki%20maskeli%20insan%20manzaraları>.

(URL2)<https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=covid19%20hastalar%C4%B1n%20ambulasstaki>.